

**ÇOCUK VE SİYASET:
SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE (OKULLARDA) SİYASET EĞİTİMİ
-BİR TEORİK ÇERÇEVE DENEMESİ-**

Süleyman İNAN *

ÖZET

“Siyaset, fizikten zordur” demiştir ünlü fizikçi Einstein. Bu sözle siyasetin hem bir bilim olarak zorluğuna işaret etmiş hem de toplum için vazgeçilmez gerekliliğine zımnen vurgu yapmıştır. Herhangi bir bilimin yapılabilirliği, yönetilebilir bir ortamla (ülke-dünya) doğrudan ilişkilidir. Ayrıca bilim insanının “ölçsüz” hırsı, içinde yaşadığı iktidar (başkasını hükmetme) ihtirasıyla birlikte gittiğinde, insanlık ve tabiat için feci sonuçlar doğurabilir. Dolayısıyla siyasetin (siyaset biliminin) daha çocukken verilecek bir eğitimle/farkındalıkla “doğru” anlaşılması sağlanabilir. Bu çalışma ile siyasetin insanların “mutluluğunu” sağlamanın gerekli bir aracı olduğu gösterilmeye çalışılacaktır. Ayrıca, siyaset bilim konularının sosyal bilgiler dersinin içeriği ilgili bağlantılarına değinilecektir. Nihayet literatürde henüz karşılık bulmayan bu konuyla ilgili teorik bir çerçeve oluşturulmaya denenecektir.

Anahtar kelimeler: Çocuk ve siyaset, Çocuklar için siyaset, Siyaset okulu, Politik eğitim, politik okuryazarlık.

**CHILDREN AND POLITICS:
POLITICAL EDUCATION IN SOCIAL STUDIES CLASSES AT SCHOOLS
-A THEORETICAL FRAMEWORK-**

ABSTRACT

"Politics is harder than physics," said the famous physicist Einstein. With this he has both pointed out the difficult aspects of politics as a science and has also implicitly emphasized on the indispensable necessity of it for society. Feasibility of any science is directly related to a manageable medium (country-world). In addition, when "disproportionate" ambition of scientist goes hand in hand with his ambition of governing others this could have disastrous consequences for humans and nature. Therefore, the awareness of "correct" understanding of politics can be achieved during childhood by education. This study tries to demonstrate that politics is a necessary tool to provide people with "happiness". Furthermore, the relevant links between political science topics and the content of social studies will be discussed. Finally, we will try to create a theoretical framework on this issue that has not yet found a solid ground in literature.

Key words: Children and Politics, Politics for children, School of politics, Political education, Political literacy.

---

* Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, sinan@pau.edu.tr

*“Halka dair işlerle ilgilemeyenler zararsız değil, faydasız kişilerdir”
Pericles, Atinalı devlet adamı (MÖ. 461-429)*

GİRİŞ

Gazeteci Yavuz Donat, bir yazısında, milletvekili olmuş gazeteci kökenli bir arkadaşıyla Ankara'daki özel okullardan birinde 7-14 yaş grubu öğrencilerle biraraya gelip milletvekili arkadaşının öğrencilere yönelttiği “içinizde siyasetçi olmak isteyen var mı?” sorusuna salondakilerin üçte birinin el kaldırdığını aktarırken, çocukların siyasete ilgi duydukları gözlemini paylaşır (Sabah, 21 Ocak 2016). Pek çok genç ve çocuk siyasette kariyer elde etmeyi hayal eder. Cumhurbaşkanı veya başbakan olmak, meslekî kariyerde geline son nokta olarak görülür. Çünkü bu nokta çocuk gözünde, bir şey olunduktan sonra adım adım geline ve genel kitlenin olumlu baktığı zirveyi temsil eder. Nihayet siyaset mesleği, sosyal ve kamu sorumluluğu istemekle özdeşleştiği için toplum için çok daha faydalı görünür.

Bu çalışmada, çocukların siyasi kariyer basamaklarına çıkarken onlara nasıl yardımcı olunabileceğini inceleyeceğiz. Genel amacımız, orta kademe okullu çocukların siyaset (bilim) dersinin veya bunu kısmen içeren konuların işlenebileceğini ve hatta bu yolla bilinçli vatandaş olmanın kolaylaşacağını savunmak olacaktır. Şu sorulara (alt problemler) aradığımız cevaplar çalışmanın eksenini oluşturacaktır: Çocuk ve siyaset kavramlarının çakışma alanları ve ilişkisi nedir? Siyaset eğitimi hangi çocukları kapsar? Siyaset öğretimi, neden sorun olarak bakılır? Sanıldığı aksine siyaset öğretiminin yararları yok mudur? Siyaset eğitimiyle kazanım ve beceriler neler olabilir? Siyaseti, neden öğretmeliyiz? Bunun için ne gibi öneriler olabilir? Bu yazının büyük bir kısmı, çocuklar için siyaset eğitimi temellendirmeye yönelik teorik bir giriş hakkındadır.

1. İLİŞKİLİ KAVRAMLARIN ÇERÇEVESİ: SİYASET VE ÇOCUK

Bu yazı kapsamında siyaset ve çocuk kavramları arasındaki ilişkiye dikkat çekmek gerekir. İlk olarak gerçekte iki bağımsız kavram olan “siyaset” ve “çocuk”un kesişim alanlarını vulgarize eden anlam çerçevesini belirlemeye girişeceğiz. Çocukluğu “herkesi” içine alan yetiştirme/gelişim süreçlerinden biri olarak gören ve bu yüzden muhataplığını önemseyen tasavvur ile siyaseti bu “herkes”in mecburen ilgilendiği bir toplumsal etkinlik olarak gören tasavvur arasında bir bağ vardır. Herkesin siyaset uğraşısında çocuk yaşta bilinçlenme, uyanma, uyarılma, yönlendirilme meselesi, siyaset ve çocuk kavramlarının menfez noktalarına işaret eder.

1.1. Herkesi İlgilendiren Bir Faaliyet Olarak; “Siyaset”

İnsanlıkla yaşıt olan siyaset, çok eski bir kavramdır ve bununla ilgili pek çok tanım vardır. En görkemli tanım, kuşkusuz Aristo'ya aittir: “Bilimlerin üstadı (efendisi)”. Aristo, bu tanımla, insanla ilgili her türlü konunun (savaş, barış, güvenlik, hak, özgürlük, ticaret, adalet, bilimsel çalışmalar vd.) siyasetin kapsamına girdiğini belirtmek ister. Yine de siyasete ilişkin klasik literatürde hâkim olan belli başlı tanımları kısa bir özet olarak şöyle toparlayabiliriz: -Devlet yönetimi, -İktidar mücadelesi, -Hük(ü)metme sanatı, -Güç ve kaynak paylaşımı, -Kötülük kaynağı ve aracı, -Uzlaştırma faaliyeti, -Güvenlik odaklı zorunlu faaliyet, -Algı yönetimi sanatı -Kamusal ve ahlakî etkinlik. Günümüzde siyaset, çoğunlukla doğrudan devlet yönetimine ilişkin görülmektedir. Bildiğimiz anlamda modern devletin ortaya çıktığı 1600'lerden beri siyaset algısının devlet ekseninde geliştiği görülür. Ancak geldiğimiz noktada yeni/çağcıl toplumlarda siyaset, karar alma süreçlerini etkilemek amacıyla yapılan etkinlikleri kapsar hale geldi. Dolayısıyla yalnızca bunlardan biri olarak “devlet yönetimi” tanımıyla sınırlamayıp en geniş anlamıyla aldığımızda siyaset, herkesi kuşatan bir kavramdır. Bu açıdan en toparlayıcı tanım tanınmış siyaset araştırmacısı/derlemecisi Andrew Heywood'da bulabiliriz: “Siyaset, insanların ortak yaşamalarını mümkün kılan genel kuralları oluşturma, koruma ve değiştirme etkinliğidir”(2016; 2).

Bu yazıda da siyaset en geniş içeriği ile ele alınacak ve ayrıca herkesi ilgilendiren tarafla “kamusal ve ahlaki bir iş” olarak tanımlanacaktır. Bu çerçevede “herkesi” içine alan çocukların da siyaset (bilim)

eğitimi savunulacaktır. Öyleyse burada tercih edilen siyaset tanımının gerekçelerini açıklamaya girişebiliriz.

Günümüze gelindiğinde siyasetin kapsamına giren konular neredeyse hemen herşey olmuştur. İki yüzyıl öncesine kadar siyasetin oralı olmadığı kimi konular bugün tam da siyaset kurumunu ilgilendirir hale gelmiştir. Sözelimi, üniversite harçları devam etmeli mi? Yurtlar ücretsiz olmalı mıdır? Zorunlu eğitim kaç yıl olmalıdır? Çok kültürlü eğitim nasıl gerçekleşir? İşçilerin sosyal güvenceleri nasıl gerçekleştirilebilir? Vergi affı getirilmeli midir? Kişi hayatına dokunan bütün bu konu/sorunlar artık siyasetin kapsamına girmektedir. Bu yüzden çağımızda “sıradan” bir insanın siyasetin dışında kaldığını söylemesi anlamlı değildir; zira o, öyle olduğunu söylese bile siyasetin “etkisinde” kalacak ve siyaset onun hayatını bir biçimde olumlu/olumsuz etkileyecektir (Yayla, 2015; 23).

Siyasetin böylesi yaygın bir etkinlik alanı haline geldiği değerlendirilmesi ve bu gerçek, ayrıca, çağımızın zorladığı modern okumadan kaynaklanır. Demokrasi yayıldıkça ve açık toplum kanalları arttıkça -bir alt paragrafta belirtileceği gibi, hele şimdilerdeki iletişim/bilgi teknoloji sürecinin yardımıyla- siyasetin sahası daha da genişlemekte ve herkesi tek tek bir biçimde ilgilendirmektedir. Sözelimi eski zaman monark yönetimlerde siyaset, sadece gücü elinde tutanların elinde olup, az sayıdaki kişileri ilgilendirirken “ahali”nin çoğu işinde gücünde bölgesindeki ya da ülkesindeki otoriteye tabi olmayı tercih eder ve siyaset denilen hemen her şeyi devletin az sayıdaki yöneticilerinin işi sayarlardı. Şimdilerde ise halk yönetimlerinin (demokrasilerin) yaygınlık kazanması ile toplumun bireyleri tabi olmak yerine “vatandaş” statüsüyle hak sahibi olarak yönetime katılmada etkin/aktif olmaya meyillidirler (Fukuyama, 2016, 17). Doğal olarak bu, siyaseti devlet katından alarak tüm bireylere yaymaktadır.

Ayrıca bilgi teknolojilerin geldiği nokta, medya, iletişim ve internet ağı dünyanın herhangi bir yerinde olanlar hakkında insanların bir biçimde gündemle ilgili haberli olmasına imkân vermektedir. Neredeyse herhangi bir şeyin gizli kalamayacağı böylesi bir süreçte kendilerini ilgilendirebileceği varsayımıyla insanların tepkisiz veya duyarsız kalması beklenmemektedir. Yeni iletişim teknolojisinin kolaylığı ile sözelimi geçici baskı grupları oluşabilmekte, benzer düşüncedeki insanlar birbirlerini bulup endişelerini paylaşabilmektedirler. Öyle bir çağdayız ki, siyaset uygulamacıların “iyi insan”; siyasi kararlara katılmayanların ise “ahmak” olarak bakıldığı Antik Yunan döneminin (özellikle M.Ö. 4 ve 5. yüzyıllar) anlayışına geldiğimiz söylenebilir. O dönemin şimdikinden tek ama en önemli farkı “vatandaş” (kadınlar, köleler, göçmenler hariç) kategorisinde herkesi dâhil etmemesidir. Atinalı Pericles’in “Halka dair işlerle ilgilemeyenler zararsız değil, faydasız kişilerdir” sözünü bu noktada anmalıyız.

Siyasetin herkesi ilgilendirip dolaylı olarak öğrenilmesini mecbur eden Türkiye’ye özgü şartları da göz ardı edemeyiz. Gündelik siyaset sohbetlerinden ülke insanların eğitimsizliği ve cahilliğine bağlanarak en uçta onların aldatılabildiği ve kandırılabilirdiği, hatta doğru siyasi tercihler yap(a)madığı yakınması hemen her kesim için varittir. Dahası aktif siyaset yapanların, geriden kalan insanları, elbette siyasi bilinçlenmenin yetersizliğinden dolayı istismar edebildiği de bilinen bir gerçektir. Fransa ihtilalinden sonra yaşamış ülkesinin tanınmış filozofu Benjamin Constant’ın söylediği gibi, en azından halkın tamamen politikaya dalmadan uyanık olmasıdır önemli olan; zira siyasetten kaçınmak insanın daha ne olduğunu bile anlamadan yine siyaset tarafından yenilip yutulmasına yol açabilir. Bu yüzden o, “vatandaşların siyaset hakkında bilgili olmasını, gazete okumasını, tartışmalara girmesini, kulüp ve siyasi partilere üye olmasını, temsilcilerinden ayakları yere basan kararlara talep etmesini” ister. (Runciman, 2016; 52). Kısacası siyaset eğitiminin pragmatik dayanağı, bilinçli vatandaşlık olarak işaret edilebilir.

Siyaset, herkesi ilgilendiren kamusal iş olduğu kadar, ahlakî bir etkinliktir de... Ahlakilikte, siyasete ayrıca yüklenen özel bir değer olarak insanların “mutluluğu” esastır. Cambridge Üniversitesi siyaset bilim profesörlerinden David Runciman, bir kitabında, Danimarka ve Suriye (2014 yılı olarak) ülkelerinin kıyaslamasını yapar ve insanların mutluluğunu artıran veya azaltan etkinin temelde politika olduğunu vurgular (2016; 4). Siyasete insanın mutluluğunu önemseyen bir bakış getirmek düşüncelerinin kökenlerini Aristo’da bulabiliriz. Aristo, hocası Platon’un devleti “koruyucular yönetmeli” görüşüne “Peki bizleri koruyuculardan kim koruyacak?” sorusuyla karşılık verirken toplum için getirilen kanun ve kuralların keyfiliği önleyeceğini, insanlara saadete ulaştıracağını söyler.

Aristo'nun siyasete attığı ahlakî değer tam bu noktada ortaya çıkar. Bu değer, hem yönetime katılmak itibarıyla herkese sorumluluk yüklediğinden hem de bu sayede siyaset sürecini olumlamasından kaynaklanır. Aristo demokrat değildi belki ama bugün itibarıyla demokrasinin - eksikli pratiklerine rağmen- dünya üzerindeki en yaygın yönetim biçimi olduğunu düşündüğümüzde siyasetin ahlakiliği şimdi daha da anlam kazanır. Bu cümleden, toplumu (kamuoyu) oluşturan her "değerli" bireyin siyaset uğraşısında ahlakî bir nitelik vardır. Çünkü siyaseti etkileyerek gücün (siyasi iktidarın) kötüye kullanımını engellemek ve otoriteyi dengelemek mümkündür.

Bütün bu açıklamalar, bugün siyasetin kapsam değiştirdiğini ve yayıldığını göstermeye çabalarken, sınırlarını, günümüzde daha anlamlı hale gelen "demokratik siyasetle" çerçeveselendirir. Buna göre demokratik siyaset, ortak karar alma süreçlerinde genel çıkar gözeterek barışçıl bir uzlaşmaya varmayı amaçlar. Ne var ki siyaset her zaman demokratik (barışçı) yollarla yapılmaz. Yok etme, tehdit, korkutma, sindirme de siyasi etkinliklerin içinde olabilir. Alternatif açıdan bakılan ama idealize edilemeyecek ve kimilerine göre gerçek/reel siyaset ise gücü ve kaynakları kendi çıkarlarına kullanmak amacıyla şiddeti de bir yöntem olarak benimseyen rekabetçi mücadele olarak yorumlanır. Dikkat edilirse siyaset tanımıyla ilişkili iki perspektiften -kolektif kararlar alma/uygulama süreci ve - iktidar mücadelesi/paylaşma yaklaşımlarında, bizim anlayışımız ilkiyle ilgilidir ve bu tercih siyaset eğitimindeki bakışımızı da etkiler.

Son kertede siyaset, herkesi ilgilendiren konular hakkında kararların alınması ve bunların uygulanmasını kapsayan sosyal bir etkinlik çeşitidir. Dolayısıyla siyaset, herkesi ilgilendiren kamusal bir etkinlik olduğu kadar yüklediği sorumluluk ile ahlakî bir iş olarak da öne çıkmaktadır.

1.2. Ayrı Bir Gelişim Evresi Olarak; "Çocuk"

Çocuk, hukuki ve resmi açıdan bakıldığında reşit olmamayı ifade eder. Çoğu ülkenin kabul ettiği gibi bu, 18 yaşına erişmemiş tüm kişiler anlamındadır. Bu bakımdan çocuk, anne babaya muhtaç, ciddi sorumluluk alamayan olarak tanımlanır. Bir sözlük açıklaması çocuk için "hoppa mizaçlı, akli bir şeye ermeyen" derken anlamı iyice billurlaştırmıştır (Parlatır, 2006; 301).

Aslında uzun yıllar -makul abartmayla hatta üç yüzyıldır- "çocukluk" diye ayrı bir devre olmamıştır. Ortaçağ'da Batı toplumlarında ve Türkiye'de çocukluk ayrı bir gelişim dönemi değildi. Çocuklar yetişkinlerle iç içe yaşar, yetişkinler gibi giyinir, aynı yiyecekleri yer, aynı oyunları oynar, onların eğlencelerini paylaşırdı. Aslında bu durum yakın zamanlara kadar kırsal bölgelerde geçerliliğini korumuştur da. Yaşar Kemal'in kendini anlattığı kitabında "Köyde bana kimse çocukmuşum gibi davranmadı. Ben köyden ayrılıp şehre düşünce çocukların çocuk olduğunu anladım" sözünü bu meyanda anlamlı bulmalıyız (2008; 42). Çocukluğun daha çok hissedildiğini anladığımız kentlerde, çocuk ve yetişkin birlikteliğinin de bozulmuşluğun gözlemidir bu söz. Şimdilerde anne baba olarak ebeveynlerin çocukları için neyin iyi ve neyin doğru olduğunu, onlar için neler yapabileceğini sorup durması da çocukluğun "kurumsallaştığını" gözler önüne seriyor.

Tüm dünyada çocukluğun keşfi ya da icadı yeni sayılır. Çocukluk derken, yetişkinlikten ayrı ve özel bir kategori olarak kabulünden söz ettiğimizin altını çizelim. Çocukluk -çocuklar değil- üzerine ilk akademik çalışmalar Fransız Philippe Aries'le başlatılabilir. Onun 1960'da kaleme aldığı *Eski Rejimde Çocuk ve Aile Yaşamı (L'Enfant et la vie familiale sous l'Ancien Régime)* kitabında 1600'lere kadar bir duygu çağı olarak "çocukluk" kavramından söz edilmediğini, çocuğu yetişkinlerden ayıran özellikler üzerinde hiç durulmadığını belirtir. Ona göre çocuk, 6-7 yaşlarına kadar bebektir ama hemen sonra yetişkinler arasına katılıyordu. Daha önce çocuk ve yetişkin birlikte iken onları ayıran asıl etken okullar olmuştur. Zira okulların getirdiği disiplin ve düzenle -sözgelimi sınıf ve akranlıkla- çocukluk kavramının pekiştigi ileri sürer (Onur, 2007;20-21).

Modern psikoloji bilimi de çocukluğu ayrı bir evre olarak tanımlamayı tercih eder: Bebeklik çağı ile ergenlik çağı arasındaki gelişme dönemindeki insan. Dolayısıyla bu evrenin özellikleri dikkate alınarak buna özgü eğitim fikri öne çıkar. Temel psikolojinin tanımına sadık kalarak, bu yazıda da siyaset eğitimi bağlamında "çocuk" kavramına bir yaş aralığı getirdiğimizi belirtmeliyiz. Siyaset alanındaki kavram ve dilin karmaşıklığı düşünüldüğünde soyut düşünme yaşının başlangıcı kabul edilen 11 yaşını başlangıç kabul ediyoruz. Bu düşüncenin ardında, Piaget'in insanın bilişsel gelişimini dört aşamalı- 1-duygusal motor, 2-işlem öncesi, 3-somut işler, 4-soyut işler- olarak ele aldığı görüşleri

vardır (Plotnik, 2009; 388). Elbette kişisel gelişimin farklılığı gözetildiğinde bu başlangıcın artı-eksi bir olarak düşünülmesi gerektiğinin altı çizilmelidir. Dolayısıyla çocuk derken ortaokul ve lise seviyesinde olan 11-17 yaş aralığını kastediyoruz.

*“Korkunun, ecele faydası yoktur”
Türk atasözü*

2. SİYASETİN ÇOCUKLARA ÖĞRETİMİNDE ÇEKİNCELER VE FAYDALAR

Siyasetin, özellikle çocuklara öğretilmesiyle ilgili korkular çok kolay tahmin edilebilir. Bu konuda uyarı içeren bolca yazıya rastlamak mümkündür. Çok eski tarihlerden beri bu çekincelerin kaynağında siyasete atfedilen olumsuz özellikler vardır. Sözelimi Türkiye’de internetin yorum içeren açık popüler portallarından biri olan Uludağ Sözlük’te “siyaset nedir” sorusuna, gerçeklik de içeren muzipçe cevaplar bir yorumcu tarafından şöyle sıralanmıştır: “İstedığı her yere özel uçağıyla gidebileceği için, kırmızı ışıktaki durmasa bile ceza yemeyeceği için, kafasına esen herkesi ülkenin farklı bir şehrine tayin ettirebileceği için, maaşı için, istediği kişiye istediği şeyleri söyleyip ceza almayacağı için, maaşının dışında cebine sokabileceği para miktarı çok olduğu için” (Mart 2016 görüntüsü). Bu ifadelerin de yansıttığı gibi, siyasetle ilgili tek olumlu çağrışım veren açıklama yer almamaktadır. Vurgulamak gerekir ki, siyasetin böylesi pejoratif algısı Türkiye’ye özgü sayılmaz.

Yine de Türkiye’de politikanın, ABD ve çoğu Avrupa ülkelerine göre “çok daha hassas olan” konular içerebildiğini belirtmek gerekir. Bu durum özellikle öğretmen ve velileri çekindiren bir etken olarak karşımıza çıkıyor (Güneş, 2014). Özel saha araştırmasına gerek duyulmayacak kadar çıplak bir gerçeği yansıtan bu uyarı, eğitim kadrosundaki “öğretmen malzemesi” ile ilgili itimatsızlıktan da kaynaklanır. Siyaset konusu açılınca konuyu hemen kapatmaya yönelmek ve bildik “okumaya mı geldin, yoksa siyaset yapmaya mı geldin” tepkileri toplumsal hafızanın bize söyledikleridir. Kabul edelim ki, herşeyi olduğu gibi alması istenen “uslu çocuğa” karşın, merak ettiklerinin cevabını amansız arayan hafif ukala, “haşarı çocukla” başetmek entelektüel donanım gerektirir. Siyasetin de bilgi/nosyon içerebildiğini görmek yerine, siyaseti bir duygu/pozisyon hali olarak algılama eğilimi özellikle öğretmenler için daha güçlü görünür. Hasılı, hakkında bilgi edinmek ve kafa yormak yerine “yüzeysel değerlendirmeler yapmayı” ya da “ileri geri konuşmayı” politika zanneden öğretmenler için siyaset eğitimi savunmak zor görünür. Yanısıra “fazla hassasiyet”in açıklamasını, o ülkedeki özgürlük, demokrasi, vatandaşlık bilincinin gelişmişliğiyle ilgili görmek elbette yanlış olmayacaktır.

Şu halde okuldaki negatif siyaset algısı ile esasında bunu büyük ölçüde değiştireceğini savunduğumuz siyaset eğitiminin içeriğini bir arada karşılaştırmalı olarak aşağıdaki tabloda gösterebiliriz:

OKULDA SİYASET			
VAR OLAN SİYASET ALGILARI →	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Particilik yapma ✓ Protest eylemler ✓ Politik liderlere yergi ✓ Ocak/dernek etkisindeki “abilik” müessesesi ✓ Aşırı uçlarda ideolojik gruplaşma 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Devlet ✓ Hükümet Sistemleri ✓ Kamuoyu ✓ Seçim ve Temsil ✓ Siyasi partiler ✓ İdeolojiler ✓ Uluslararası örgütler ✓ Sivil Toplum örgütleri ✓ Karar alma süreçleri ve yolları 	OLMASI SAVUNULAN SİYASET DERSİ İÇERİĞİ ←
	<ul style="list-style-type: none"> – Afaki – Göreceli – Korku/kaygı temelli – Kötü örneklerle dayalı – Münferit 	<ul style="list-style-type: none"> – Bilgiye dayalı – Kanıt temelli – Soyut/felsefi düşünmeye hazırlayıcı – Genellemeci 	

Bu yazının iddiası, siyasetin kötücül görünen anlayışın tam karşısında yer alıp, siyaseti olumlama çabasında; “gerçekçi” siyasetin var edilemediği, bu tip siyasi faaliyetlerin hayata geçirilemediğini ileri sürmektedir. Burada ortaya çıkan siyaset anlayışında, yalnızca milletvekillerini seçip parlamentoya gönderme ve sonra bir sonraki seçime kadar onların yaptığını izlemekten ibaret olmadığı inancı belirir. Buna göre, içerisinde yaşadığımız ortamın sorunlarını en iyi bilenler bizler olduğumuza göre, bu sorunlara dâhil olmak, çözüm üretmek ve ilgili birimlere öneriler sunmak da bizim hak ve sorumluluğumuzdadır. Dolayısıyla bu tür siyaset, herkesin katılması gereken olumlu bir süreci anlatır (Günay, 2007; 213-Taşkın, 2015; 22-23).

Psikoloji ve pedagojinin rehberliğinde yazılmış kişisel gelişim kitaplarının öz olarak söylediği de çocukların olup bitenleri anladığının altını çizer ve çocuklarla bir yetişkin gibi karşılına geçilip hemen her şeyin konuşabileceğini öğütler (Sözgelimi, Yavuzer’in kitapları). O halde her şey çocuklarla konuşulabilecekse, neden siyaseti konuşul(a)maz yapalım ki?

Bu noktada siyaset eğitiminin “yararlarını” ve dolayısıyla çocuklara verdiği “kazanımları” daha net ortaya koymak için bunları maddeleyerek sıralamamız anlamlı olacaktır:

- Siyasetin, toplu yaşamın getirdiği zorunlu sosyal bir etkinlik olunduğu fark edilir.
- İnsanların bir soru ya da sorun karşısında farklı yollar önerebileceği, bu yüzden farklı düşünebileceği gerçeği fark edilir.
- İnsanların farklı çözüm önerileri ve tercihlerinde belirleyici olanın, inançların, dünyaya bakışların, değerlerin, kişisel karakterin olabildiği anlaşılır.
- Toplumsal sorun karşısında çözüm için insanlara tek yolun “mahkumiyetinden” kurtarılıp çoğul tercihler ortaya konabildiği öğrenilir.
- İktidarı (gücü) etkilemek için, politikaya-yönetime katılmanın gerekliliği ve zorunluluğu fark edilir.
- Yönetimi etkilemek için bireysel veya grup taleplerinin oluşturulması öğrenilir.
- Çatışmacı fikirlerin uzlaşabildiği genel noktaların neler olduğu fark edilir.
- Çevremizde, ülkemizde ve dünyamızdan haberdar olmamıza ve insanlıkla ilgili duygudaşlığın gelişmesine imkân verir.
- Bireyin, toplumun bir parçası olduğu fark edilir, bu yolla diğergâmlık duygusu güçlenir.
- Ülke siyasi sistemi hakkında genel bilgilere sahip olunur.
- İşleyen siyasi-yönetim sisteminin bilinmesi kolaylaşır.
- Olgu ve değerler arasında ayırım yapılmasına imkân verir.
- Siyasetin asli işlevinin insanların genel mutluluğunu sağlamak olduğu anlaşılır.

Şu durumda siyaset eğitimini öğrenciye kazandıracakları “becerileri” de sıralayabiliriz:

<i>Genel beceriler</i>	<i>Özgül Beceriler</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Sorgulama • Anlama ve yorumlama • Karşılaştırma yapma • Çok yönlü okuma • Kaynak gösterme • Eleştirme 	<ul style="list-style-type: none"> • İlişki kurma • Dili etkili kullanma • Gerçekle gerçek olmayanı ayırt edebilme • Mümkün olanı değerlendirebilme • Alternatif sunabilme • Öneri getirebilme • Farklı çözümler getirme • Sosyal sorumluluk alma • Barışçı yollar geliştirme

3. SİYASET VE SOSYAL BİLGİLER İLİŞKİSİ: ÇAKIŞMA ALANLARI

Mevcut sosyal bilgiler dersinin içeriği, yönetim, demokrasi, vatandaşlık, katılımcılık kavramlarıyla doludur (<http://ttkb.meb.gov.tr/program2>). Bütün bunlar esasında siyaset denilen kapsayıcı kavramın içindedir. Yukarıda belirttiğimiz gibi siyasetin “kirli” anlamından ötürü tek başına siyaset demek yerine, siyaset başlığına girebilecek pek çok konu ve kavram sosyal bilgiler müfredatında çeşitli yerlerde karşımıza çıkar: Ya ayrı bir ders (Vatandaşlık, İnsan Hakları ve Demokrasi) olarak ya da Sosyal Bilgiler dersinin üniteleri olarak. O halde, zaten adına siyaset demesek bile sosyal bilgiler dersi müfredatında siyaset (bilim) konularına içkin olduğunu da söyleyebiliriz.

Bu noktada şu soru akla gelebilir? Sosyal bilgiler zaten siyaset içeriyorsa neden siyaset dersine gerek vardır? Bakılması gereken bu derslerin uygulanması ve çıktılarıdır. Sosyal bilgiler dersinde şu düşündürülen sorular gerçekte cevapsızdır. Bizleri kimler yönetir, yönetim nasıl oluşur. Sorunlar karşısında karar alma süreçleri nedir/nasıldır. Seçimler nasıl gerçekleşir. Hiyerarşik düzen gerekli midir. Ordu ve polis gibi silahlı zümrelere ihtiyaç var mıdır. Kamu düzeni bizim ne anlam ifade eder? Uygulamada bilgelik alıştırmaları sayılabilecek bu türden felsefi soruların ikna edici ve doyurucu cevabını aramaktan çok siyasetle ilişkili konularda yine dönüp dolaşılan yer, çeşitli tekrarlarla mevzuat bilgisinin ezber yaptırılması üzerine dersler işlenmektedir: Cumhurbaşkanı'nın anayasal yetkileri, valinin görevleri, muhtarın yaptığı işler... bu bapta söylenebilecek olan konulardır. Ortaokullu öğrencilerle yapılan çeşitli sorularla yoklamalar bunu gözler önüne serer. Belirtmek gerekir ki şu haliyle sosyal bilgiler öğretim programı, siyasetin sınırlı tanımlarından olan devlet (ülke) yönetimi kapsamındaki belirlenmiş kalıplar içindeki konularla ele alınmasına imkân vermektedir. Bir kez daha vurgularsak, yerel yönetim(il, ilçe), devlet (hükümet) ve uluslararası ilişkiler/örgütler dairesinde normları -ama yalnızca normları- öğretmeye yönelik işlenmektedir.

Oysa ki bu yazıda benimsendiği ve yer yer vurgulandığı gibi siyaset eğitimin hedefi ile sosyal bilgiler dersinden beklenen genel amaç bağdaşmaktadır: Bu da kuşbakışı değerlendirme ile “iyi” ve etkin vatandaş yetiştirmektir. Buradaki iyilik aynı zamanda insana ilişkin tüm faziletlerin özetidir. Yani aslında politika ile ilgili/bilgili olmak, iyi ve etkin vatandaş olmak için gereklidir. Günümüzde hakkında verilen kararlara kayıtsız uyan vatandaş yerine bilgi sahibi ve sorgulayan vatandaşlık öne çıkmaktadır. Belki buna “profesyonel vatandaşlık” da diyebiliriz. Vatandaşların bilgilendirilmesinde siyaset dersi kilit öneme sahiptir. Nihai analizde siyasi faaliyet, bireylerin toplumla ilgili ortak karar alınma sürecinde etkili olma çalışmalarını anlatır. Dolayısıyla sosyal bilgiler dersinin içeriğinin, siyasetin geniş tanımına giren konularla zenginleştirilmesi veya ayrı bir ders olarak okutulmasının savunulması bu yüzden anlam kazanır.

4. SOSYAL BİLGİLERDE SİYASETİN ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ: ÖNERİLER

Yazının en zor kısmı, bunca gerekliliği sıralandıktan sonra bu tür işlerin nasıl yapılacağını belirlemek ve somut bazı örnek etkinliklerden söz etmektir. Kısa yolu oluşturan formülümüzü iki temel nokta ile ele alacağız: Birincisi siyasete ilişkin ilgi çeken sorular belirlemek ve ikincisi anlaşılır dil kullanmak.

1. İlgi çekecek sorular belirlemek

Çocuk, gündemdeki hangi konuları ilginç bulur. Çocuklar nasıl sorar, neyi merak eder. Bir örnek olsun diye Tübingen Üniversitesindeki bilim-toplum projelerinden “Çocuk Üniversitesi”nde yöneltilen bazı sorulara yer verelim: “Yıldızlar neden gökten düşmez, Müslümanlar neden seccadede namaz kılar, antik heykeller neden çıplaktır, okullar neden sıkıcıdır. Neden fakir ve zenginler vardır? Neden fıkralara güleriz. İnsanlar neden ölmek zorundadır, şövalyeler neden kaleler inşa etmişti? Neden oğlanlar dövüşür, kızlar mızızlanırlar?” (2006; 5) Dikkat edilirse çocuklar soyut olgu/olayların somut gerçeklikteki kesin karşılığını ararken, matrak/mizahi ya da acıacı/incitici yaklaşımlarla sorularını belirler. Öğretmenler de, siyasetle ilgili çocukların merak ettikleri, kafa yordukları işte bu “büyük” soru/nlara odaklanmalıdır.

Peki siyasete ilişkin “çocukça” soru/nlar neler olabilir? Bu yazının sahibinin, deneyim ve çalışmalarından varsayım olarak çıkarttığı -daha bir sürü muhtemel sorunun yer alacağı- ilgi çekici soru listesi şöyledir (İnan, 2016b):

- Siyaset, tartışma mı demektir?

- Siyasette münakaşa zorunlu mudur?
- Neden insanlar birlikte göç ediyorlar?
- Belediyeler neden çöp toplar?
- İnsanlar (siyasi) görüşlerinden dolayı neden tartışır?
- Neden farklı inançlara sahibiz?
- Kız ve erkekleri, neden çoğunlukla farklı iş kollarında görürüz?
- Hükümet, neden olmak zorundadır?
- İnsanlar neden seçimlere katılmalıdır?
- Neden güçlü/zengin ve zayıf olanlar vardır?
- Neden siyasi partilere ihtiyaç hissediriz?
- İnsanlar neden örgütlenmek zorundadır?
- İnsanlar tepki için neden yürüyüş yapar?
- Düşünmek yasaklanabilir mi?
- Hükümetin karşısında muhalefete neden gerek vardır?
- İnsanlar niçin internette siyasetle ilgili öfkeli yazılar yazar?

Bu sorulara verilmesi önerilen cevaplar, bu yazının kapsamında değildir. Daha çok, öğretmenin öğrencisiyle birebir ve sınıf içi iletişim becerisine de bağlıdır. Ayrıca bu sorularla yaşanacak müzakereci ortam öğrencideki siyasetin bilgisini anlamlı kılar.

2. Anlaşılır dil kullanmak

Siyasi alanın dili zaten karmaşık iken bu tür konuları çocukların seviyesinde sade vermek gerekir. Somut örneklemeler, etkili karşılaştırmalar bunu sağlamanın yollarıdır. Bu noktada resimler, fotoğraflar, grafikler devreye girer ve olup bitenler çocuklara açıklanmaya çalışılır. Çocukları yormamak adına sıkılmayacakları zaman diliminde bu konulara girmek de ayrıca önemlidir. Bir örnekle açıklayalım: “devlet” tanımı verilirken, devletin insan, ülke, siyasi iktidarın bir araya gelmesiyle oluşan örgüt demek yerine; devletin yaptığı işlevlerinden söz edilerek devletin tanımına gidilebilir. Şöyle ki “Doğduğumuzda bize kimlik verir, ölünce de kimliğimizi alır. Evlenirken nikâhımızı kıyar ve sonra evlilik cüzdanı verir. Yurt dışına ancak bize verdiği pasaportla çıkabiliriz. Her çalışandan halka hizmet götürmek için vergi alır. Evsiz çocuklara barınacak yer bulur. Yoksulların ihtiyaçlarını karşılar” (İnan, 2016a; 18).

Yapılabilecek etkinlikleri -ki bu çoğaltılabilir- ise (İnan, 2016a) şöyle sıralayabiliriz:

- Güncel gündemle ilgili her öğrenciden hayalî bir haber dergisi kapağı tasarlamak,
- İnsanlığa ait (dram, trajedi vb) konusunda etkileyici konuşma metni hazırlamak,
- Kamuoyunun ölçülmesi uygulaması olarak küçük bir anket çalışması yapmak,
- Bir sorun karşısında yönetici birime karşı istek/dilek belirten bir yazı kaleme almak.

SONUÇ

Bu yazıdan çıkan en genel sonuç, siyaset (biliminin) her zaman ve yalnızca üniversitede öğrenilmeyeceğidir. Erken yaşta başlayacak bilgi temelli siyaset eğitiminin özgürlük, demokrasi, vatandaşlık bilgilerini daha da anlamlı kılacağı ve bu bilgilere derinlik katacağı tahmin edilebilir. Bu sayede siyasetin sırf güç/nüfuz mücadelesi olduğu yollu tanımı yerine, daha doğru biçimde insanların hizmetini amaçlayan kolektif karar alma süreci olduğu içerlemedeki bir anlayışı geliştireceği söylenebilir.

Yazı boyunca esasen vurgulanan bir diğer genel sonuç; çocuklara verilecek siyaset eğitiminin mahzurlu bir şey olmadığı; asıl meselenin onların seviyesinde konuların nasıl ele alınacağıdır. Gerçekçi olduğunda siyaset eğitimi, “cinsiyet eğitimi” gibi olmasının gerekliliğine inanılan ama bunun nasıl anlatılacağı konusunda kimi zorluklar içeren eğitime işaret eder. Dolayısıyla resmi birimler ve bu görüşü savunanlar ile öğretmen ve veli arasında, kısacası ilgili öznelerin birbirlerinin ikna etme (elbette tecebbür değil) sürecini gerektirir. Ancak belki de çocuklarda siyaset eğitiminin

savunduğumuz türden, ağırlıklı olarak olumsuz nitelik kazanması zaman alacaktır. Siyaset eğitiminin çocuklar nezdinde verilmesi fikrinin yeniliği, böylesi eğitiminin pratiğinde yaşanabilecek muhtemel bazı sorular barındırır da, yine de “iyi” toplumların gelecek yönelim ve tasavvurlarında cazibe unsuru taşıdığı da kabul edilmelidir. En azından bu yazının, siyaset eğitiminin zararından çok faydalarını yeniden düşünmeye çağrı niteliği taşıdığı ortadadır.

KAYNAKÇA

- Donat, Yavuz (2016). “Siyaset... Medya... Ve Çocuk”, *Sabah*, 21 Ocak 2016.
- Fukuyama, Francis (2016). *Siyasi Düzenin Kökenleri*. (Çev. Ezgi Başer). İstanbul: Profil Yayıncılık.
- Günay, Etruğrul (2007). *Karşı Siyaset*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Güneş, Adem (2014). “Çocuk, siyasetin malzemesi olmamalı”, *Aksiyon*, 5 Mayıs 2014.
- Heywood, Andrew (2006). *Siyaset*. (çev.edt. Buğra Kalkan). Ankara: Liberte Yayınları.
- İnan, Süleyman (2016a). *Genç Bilgi: Siyaset*. İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık.
- _____ (2016b). “Siyaset Hiç de Korkulacak Bir Şey Değil!” (Proje Semineri), *Küçük Bilim İnsanları Yetiştiriyor* (KUBİY Okulu). <http://www.kubiy.org/seminerDetay.aspx?detayId=1> (Haziran 2016).
- Janssen, Ulrich-Steuernagel, Ulla (2006). *Çocuk Üniversitesi*, 1, 2, 3. Kitap. (Çev.Kızılca Yürür). İstanbul: Optimist Yayınları.
- Kemal, Yaşar (2008). *Yaşar Kemal Kendini Anlatıyor*. İstanbul: YKY Yayınları.
- Onur, Bekir (2007). *Çocuk, Tarih ve Toplum*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Parlatır, İsmail (2006). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Yargı Yayınevi.
- Plotnik, Rod (2009). *Psikolojiye Giriş*. (Çev. Tamer Geniş). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Runciman, David (2016). *Politika*. (çev. Anıl C. Altunkanat). İstanbul: Domingo Yayınları.
- Taşkın, Yüksel (2015). “Siyaset Nedir?”, *Siyaset*, kitabı içinde. (Ed: Y.Taşkın), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Uludağ Sözlük (2016). <http://www.uludagsozluk.com/k/insan-neden-tc-ba%C5%9Fkan%C4%B1-olmak-ister/> (kozmetikadam rümlü kişinin yorumu).
- Yayla, Atilla (2015). *Siyaset Bilimi*. Ankara: Adres Yayınları.